

Manalı bir polemik

Sovyetler İttihadı Komünist Fırkasının 17-nci kongresi dolayısıyla kızıl diktatör Stalin'e benediklerimize izne toplanan yerli kongreler arasında Azerbaycan Komünist Fırkasının dahi 12-nci kongresi toplanmıştır.

İsbu nushanın başka sütunlarında okurlarımız bu kongreye ait tafsilat bulacaklardır. Bu tafsilat arasında Fırka kâtibi M. C. Bağırofu'nun raporu bilhassa mühimdir.

Böşevliklere mahsus atmalarla dolu bu raporun millî siyaset bakımından, bizce, en manalı noktası bizimle yaptığı polemiktir.

Emigrasyondaki Müsavatçılar, gerek „Promet“ mecmuasında ve gerek „İstiklâl“ gazetesinde olsun, durmadan Sovyet Azerbaycan'ını itham ediyor, burasının işgal altında olduğunu, kızılar tarafından soyulduğunu dava ediyorlar.

Bu „sıkılmaz“ Müsavatçılara karşı Bağırofu'yu kesirime bir cevap veremiyor: Yok Azerbaycan işgal altında değil; burası istismar olunmuyor, burada kızıl rus ordusu yoktur; Azerbaycan'ın geliri Azerbaycan'da kalyon! . . . diyemiyor.

Diyemiyor: çünkü aksini, sade biz değil, yerli komünistlerden bir kısmı dahi, durmadan, söylüyorlar. Çünkü cida artık çüvala sığmıyor. Bağünkü Azerbaycan için müstakildir — denemez. Böyle bir dava artık kimseyi kani etmiyor. Bu kanatsızlık yüzündendir ki Azerbaycan Komünist Fırkası „azası“ temizlene-temizlene yüzde 35, bazı yerlerde hatta 50% kapu dışarı edilmektedir. Çünkü „sınıf düşman metanetsiz arkadaşları işgal ederek, beynelmil komünist sıralarına millî ihtilâl salmıştı“; çünkü „milliyetçilik hatta Sovyet ediplerine de bürümüştür; çünkü bu „milliyetçilik âli mekteplerin türküce olmasını istemek cesaretini göstermiştir“.

Bir sözle, „millî sapkıncılık eskide olduğu gibi, şimdide vardır ve ona karşı mücadele bütününe ehemmiyetine gün de bakılır“.

Stalin'in maruf tarifine göre „so!“ ve „sağ“ sapkıncılığın ikisinden de millî meseledeki sapkıncılık daha tehlikeli ve daha „sinsi“dir. Bu „sinsi sapkıncılık“, Bağırofu'nun söylemesine göre bakılır. O kadar ki, eğer Merkez Komitesinin müdahalesi olmayıyorsa, Azerbaycan'daki bütün rus profesörleri işsiz kalacak, rus mektepleri maallim bulamayacak, Azerbaycan'da „şövenizm“ alıp yürüyecektir.

Kahir rus ordusunun işgalinde ve kanlı G.P.U. terroru altında bulunan bir memleket, Lenin terbiyesi ve komünist disiplini ile büyüyen bir nesil içinde bu gibi bir ruh bulunur ve bu ruh pasif değil, firsat buldukca aktif hamleler gösterir, şüphesiz, „Müsavat propagandasına“ cepheden cevap verilsenide — karaya ak demek kabul edenler, „Sovyet Azerbaycanı müstakil değilse, Müsavat Azerbaycanı da müstakil değildir“ demek istemişler. Ve millî Azerbaycan'ın müstakil olmadığını isbat için bir hukuki, diğeri de mali icli getirmişler. Güya ki Müsavat hükümeti İran devleti ile 1919 Birinci Tesrin 1-de bağladığı muhadenin 4-nci maddesiyle İngiliz hükümetin himayesini kabul etmiş ve bir Müsavat nazırı mecliste devlet gelirden bir kısmını petrolculara, bir kısmını İngiliz işgal ordusuna ve ancak 20%-nin memleketle sarfedildiğini söylemiş imiş.

Eyvela İran hükümetle bağlanan muahede Tesrin değil Martta ve 1-de değil 22-de imzalanmıştır. Sonra İran ile Azerbaycan münaşebetlerini tanzim eden bir mahadede İngiltere'nin Azerbaycan'ı hi-

Azerbaycan'da vaz'iyet

51-nci nushamızda Azerbaycan komünist fırkasının 12-nci kongresi vuku bulacağını bildirmiştik. Son posta ile aldığımız Bakü gazeteleri bu hususta tafsilatla doludur.

Bu tafsilattan anlaşılacağına göre ikinci Kânun ayının 6-nda Bakü'de Bakü teşkilâtının 21-nci konferansı, ayın 11-nde ise umum Azerbaycan komünist fırkasının 12-nci kongresi açılmıştır. Ayın 15-nde kadar devam eden kongrede Bağırofu ve Ivanof mufassal rapor okumuşlardır.

İkinci Kânun ayının 14-nde kongre yeni heyeti merkeziye intihap etmiştir. Bu heyete eski komünistlerden ancak Bağırofu, Mecit Efendi-zade, Ruhullah Ahundof düşmüşlerdir.

Ekseriyeti rus, ermeni ve yahudi olan bu yeni heyeti merkeziyede eski kadrodan kimseyi bulamazsınız. Yeni heyeti merkeziyede bürosunun ve mes'ul kâtipleri dahi seçmiştir.

On üç kişiden ibaret olan merkez bürosuna: Agaverdiyev, Ağra (G.P.U. reisi), Akopof, Bağırofu, Balahinn, Vasilkinn, Gulbis, Kudryavtsev, M. Narimanof, Peterson, Rahmanof, Efendiyevi intihap olmuşlardır.

On üç merkez bürosu arasında yalnız beşi Azeridir.

Azerbaycan merkez bürosu mes'ul kâtiliğe Mir Cafer Bağırofu, Kudryavtsev ve

Gulbis'i intihap etmiştir, ki üç kâtipten biri Azeri demektir.

Azerbaycan komünist fırkasının 12-nci kongresindeki raporların mühim yerlerini ayrıca istifade ediyoruz. Burada ise kongrenin bizimle ve gazetemizle ayrıca meşgul olduğunu kaydedeceğiz.

Kongrede, büyük bir korku hakim idi. Bu korku karşısında herkes „büyük ve dâli Stalin“ karşısında diz çökmek ve ona karşı übbüyet izhar etmek suretile nümâyış yapmak için mahsus ihzar edildiği hissinin veriyordu.

Tenkitlet ve müzakere eden bir eser yoktur. Buna mukabil 7—8 yaşlı piyonerlerden başlanmış 70—80 yaşlı kolhozçulara kadar, alay-alay „darbaçılar“ın kürsüye çıkıp komünist fırkasından memnun olduklarını yenin etmek suretile inandırarak istemeleri vardır.

Komedi o kadar dikkatli yapılmış, ki iç yüzü bütün açıklıklı meydanadır. Azerbaycan komünist fırkası, boş gürlükler, göz boyamaları, zorla kürsüye getirtilen yavru vahabut gelmezler açığa mehkûm edilecek köylüleri konuşmaktak yolu ile melekette nüfus ve itibar sahibi olduğunu göstermek istiyor.

Komünist fırkasının asıl mukadderati ve iç yüzü yaykara içinde gizletilmek istemiyor.

Sovyetlerin ruslaştırma siyaseti

Sovyet matbuatında son zamanlarda latin harflarını rus harflarına avez etmek lehinde bir propaganda seferi açtıkları görülmekte idi.

„Yeni Millî Yol“ refikimizin de Kazan gazetelerinden naklen yazdığı gibi, rus komünistleri „ileri sürdükleri fikir şudur: —

„Türkücede olan „p“ ruscunın „r“-ine, ruscaada olan (p) türkücein „n“-ine, türküce de olan „U“ ruscunın „ü“-ne benzedikleridir. „proletaryat“ iği dili bir birine karıştırılmaktadır. Ona göre türkücede olan „p, n, u“ v. s. ruslaştırılrsa işler kolaylaşır . . .“

Bu hazırlıklan sonra 17-nci firka kongresinde mes'ele resmen ve açık olarak vâz olundu. 17-nci firka kongresi arasında Razumof namında birisi şöyle bir nutuk irat etmiştir:

„Ben burada mühim bir hataya nazarı dikkatı celbedeceğim; o da şimaldeki milletler için yeni yazı tabrik edildiği zaman birakılan hatadır. Bizim şimal vilayetlerimize 15-e kadar „millî“ vardır. Sorularımız, latin alfabesi onların nesine lazım? Daha iyi olmaz mı, ki kolaylık için bu milletlere mahsus rus alfabesi üzerine kur-

mayesinden nasil olur da bahsolumuz? . . .“

Bağırofu böyle bir vasıkeyi yudurmadan evvel bari bir mütehassıs damıyadı . . .“

Nereden aldığımız söylemişliği Müsavat nazırının aylık bütçe sarfiyatı hakkındaki nisbeti, bir in için, kabul etmek bile, bunun Bağırofu tarafından gösterilen nisbetler yanında pek sönük kaldığını görmemek için kör olmalıdır.

Sovyetler İttihadı'nın yılda 22.000.000 ton petrol, 150.000 ton pamuk veren bir memleketin maarifine ayrılan 1.500.000 rubleden ancak 127.000 rublesi, diğer tabirle bütçenin ancak 8%-i sarf olunuyor. Bu mabûmâ verem meçhul birisi değil, bizzat Bağırofu'nun kendisidir.

„İptidai ve feodal bir vaz'iyetten proleter inkılabı sayesinde, bir şıramada, sanayilemiş ve elektriklemiş bir sekile giren“ Azerbaycan'da „mekteplerin binası yok, sınıfların sıraları ve tahtaları yoktur.“

Yukarıdaki tonları kaydeden parlak rakamlara aşağıdaki yoksullukları gösteren fakir nisbetlerin yan-yana gelmesi Sovyet Azerbaycan'ının ne müthiş bir istifa ve istismar altında bulunduğunu göstermeye kafidir. Bu fahiş istismar nisbetine, şüphe yoktur ki, biz kapitalizmin en iptidai inkışaf devirlerine mahsus zamanlarda, kolonileri vahşiyane bir şekilde soydukları anlarda bile ender tesadüf ederiz. Bakır (mis), tuz ve saire gibi madenlerden, ipek, ketan ve diğer bu gibi sanayi mahsulatından başka 22.000.000 ton sade petrol ve 150.000 ton

rumlusu bir yazı tanzim edisin?”

Broydo (yerinden): — „Neden daha iyi olurmuş? . . .“

Razumof devam ediyor:

„Şimaldeki milletlerin medeni yükselişi için yegâne çare budur. Yoldaş Broydo kendin repitike bana Hansvarof'un kitabını hatırlattı. Firka tarafından 1932-de neşredilmiş bu kitapta deniliyor ki: — „Yakutlar ruslaştırma vasıtası olan rus harflarını hemen terkettikler. Daha 1917-de lisaniyateci talebe Novgorocof latin harfları üzerine Yakut alfabesi yarattı. Doğrudur, burada da iş savışı geçmiştir. Bâzi Yakut münevverlerle şöven rus meum ve münevverleri rus alfabesini muhafaza etmek istediler.“

Eser şöyle bitiyor: — „Latin alfabesi beynelmil bir yazı olacaktır.“

Razumof hayretle soruyor:

„Necin? Bütün bunlar neye lâzımdır?“

Razumof'un sorgularına cevap veren olmuştur. Yalnız Broydo'nun repliki çıkırlırsa, kimses Razumof'un ruslaştırma teklifini tenkide cesaret bile etmemiştir.

sade pamuk veren bir memleketin umumi marifinfa yılda ancak 127.000 ruble sarf olunmuş ve pek hâkl olarak, talebenin âli tahsilin türkleştirmesine, rus profesörlerinin hatırı için, mümaniat olunmuş bir yerde, evet, kabul eder ve analrız ki, Müsavat davasının cepheden cerhetmek gayri mümkindir.

Evet, Bağırofu'nu anıyoruz: O, „hayır Sovyet Azerbaycan hürdür, müstakildir, millidir“ diyemiyor, çünkü bizzat verdiği faktlar, söylediği rakamlar bunu yalansdıyor.

Bunu herkes görüyor. Sade biz değil, namusalırım bir az olsun, muhafaza eden bazı komünistler de görüyorlar. Görüyorlar ki, sade manada değil, şekilde dahi Azerbaycan gittikçe yabancıların elinde kalyon. Komünist Fırkası Moskva elinde bir oyuncaktır. Bunu dün bilen bir idise, bugün iki, hatta üçtür.

Daha ne istersiniz? Yeni seçilen Merkez Komitesinde bile Azeri komünistleri azıktır. Dünkü Azerbaycan komünist maruf-larından bugün meydana, adeta, kimses kalmadı.

Bu serâit içinde, mevkiini ancak vatandaşlarımızın celâtlığını yapmak suretile kazanan Bağırofa, „ey zavallılar, ne düşünüyorsunuz, zaten Müsavat Azerbaycanı da müstakil değildi! . . .“ demek gibi bir mugalata kalyon.

Bu mugalatasile zahirde bizimle olsa da o, batında „milliyetçiliğe sapan“ kendi ko-

Kom. fırkasının yeni merkez heyeti

Umum Sovyetler komünist fırkasının 17-nci kongresi yeni merkez heyeti intihap ederek dağılmıştır.

Yeni merkez düşenler: Stalin, Kagano- vici, Kirof, Zdanof, Yefof, İvernik, Kossior, Stetski, Gamarnik, Kuybisic, Litvinof, Rosengolts, Blüher, Budenni, Tuhaçevski v. d.eri. Komiseler heyetinin 13 azası, kimsen az, kimsen namzet olarak merkez heyete dahil edilmişlerdir. Yeniliklerden biri de Sovyet generallerinden Tuhaçevski, Blüher ve diğerlerinden merkez heyete salınmış olmalarıdır. Bundan başka komedi G.P.U. reisi Menjinski ile Ukrayna G.P.U. reisi Balitski de merkez heyete girerler sırasında bulunuyorlar.

Menjinski daimi „hasta“ ilan edildiğinden fiilen rol oynaman maruf yalaga olacaktır.

Nazarı dikkatı celbeden cihelerden biri de eski merkez heyeti arasında 20 kişisin kenarda birakılmış olmasıdır. Bunların arasında Rifkof, Buharin ve Tomski de vardır.

Şayan dikkat olan bir de Azerbaycan, Özbekistan, Türkmenistan, Kazakistan, Tataristan, Başkurdistan, Dağistan ve iller . . . gibi „müstakil“ ve „muhtar“ Sovyet Türk Cumhuriyetleri komünistlerinden kimsenin merkeze alınmamış olduklarıdır.

Ukrayna'da millî hareket

Umum Sovyetler komünist fırkasının 17-nci kongresinde Moskva'nın Ukrayna komünist fırkası üzerine tayin ettiği diktatör Postişef, Ukrayna'da milliyetçilerin faaliyetine dair irat ettiği nutukta demiyor ki:

„1930-nci yülide sabık Avusturya zabiti milliyetçi Matvey Vavorski'nin işi işfa edildiği vakit bazı komünist yoldaşları onun gidilice kaçtıkları ve hatta gözden uzak bir yerde işfa tayin etmek istediler. Milliyetçilerin gündün güne cesaret kespediyor, o kadar, ki gittikçe sosyalizm kuruluşunun yeni hatta en mes'ul mevkilerini kendi adamlarile dolduruyorlardı.“

Milliyetçilerin, adamlarının nasil tayin ve taksim eyledikleri de şayan dikkattir. Mesela, Ukrayna maarif komiserliğini alalm. Daha 1925-de bu sahayı, Matvey Vavorski idare ediyor. Vavorski gitti — yerine Ozerski oturdu. Ozerski gitti — Konik geldi; Bilahere bu adamların Ukrayna millî askeri teşkilâtının azaları, hatta rehberleri oldukları anlaşılır. 1924-de Ukrayna hariciyesi müessislinin vekili Maksimoviç'i. Maksimoviç gitti — Petrenko geldi; Petrenko gitti — yerine Tur oturdu; bunlar da Ukrayna millî askeri teşkilâtının merkez azaları idiler . . . Dunalar ellerine geçirdikleri bir mes'ul mevkiini bu dala ellerinden bırakmazlardı.“

Postişef'in söylediğine göre Şkrpnic'in riyaset ettiği Ukrayna milliyetçileri böyle bir programla çalışıyorlar:

1. Milliyet mes'elesinin, umumi sınıf savışı mes'elesinin bir kısmı gibi, ayrıca, müstakillen tefsiri.
2. S.S.S.R. milletlerinin İttihadını takviyeye matuf firka faaliyetine mâni olmak, o cümleden umum İttifak ziraat komiserliği ve umum İttifak köy iktisadiyatı akademisi tesisine imkân bırakılmak.
3. „Sınıf proletar şuru terbiye etmek uğrunda savaşı“ — vazifesini „milli şuru terbiye uğrunda savaşı“ vazifesine çevirmek.
4. Milliyet mes'elesinde iki cepheye karşı savaşı vazifesini, ancak velikorus şovenizmile savaşı tebdil eylemek.
5. Komünist fırkasının Oktobar inkılabı zamanı Ukrayna mes'elesinin ehemmiyetini takdirle iratı sürmek.
6. Mekteplerde cehren ukraynalılaştrma tabrik eylemek.
7. Sovyet Ukrayna kültürü kuruluşunun ve nazariyatı cephesinin müthetli sahalara sokulmuş olan milliyetçi unsurların faaliyetini ört-bas etmek.“

münistlerle polemik girmiş oluyor.“

Fakat ne Müsavatçılara bir cevap, ne de vicdanlarının, bir az olsun, sesini duyan bazı yerli komünistlere bir „teselli“ olan bu gibi çıkışlar Bağırofu'lar, kendilerini yasatan serâitin damıllığını ummanslar. Onların günü sayılmıştır. Yalanlarını yüzlerine çirpilaacağı gün yaklaşmaktadır.

M. R. Resul-zade

Bağirof'un raporu

Harici tehlike. — Komünist fırkasında. — İşçi birlikleri. — Maarif cephesinde. — Mekteplerde Türkler ve türkleştirme mes'alesi. — „Promete“ ve „İstiklal'e cevap. — İçeride milli hareket.

Vâ-Nû Beyin yazısı münasebetle başladığımız serinin son, maarif ait kısmın yazmakta iken son posta Bakû Tiflis ve Moskva gazetelerini getirdi. Bu gazeteler İkinci Kânun ayının başından sonuna kadardı. Burada Bakû komünist teşkilâtının 21-nci konferansında, Azerbaycan komünist fırkasının 12-nci kurultayında ve Mevreyi Kafkasya komünist fırkasının VII-nci kongresinde Mir Cafer Bağirof, İvanof ve Beriyanın muvafak raporları ve bu raporlar üzerine yapılmış müzakereler mündereci. Bağirof'un raporunu istifade ediyoruz.

Bu rapor, yazdığımız ve yazmak istediğimiz şeyleri artıklamassile tasdik etmekte olduğundan Vâ-Nû Bey'e ayrıca bir cevap yazmaktan vaz geçtik.

Bağirof, raporunun, S.S.S.R.-in dahili ve harici vaziyetinden bahsedilen birinci kısmında, garp devletleriyle ameli tecavüz misakı akıldığından kaydettikten sonra Uzak Şark'a geçerek diyor, ki: „... Buna mukabil Japonya ile münasebet daha ziyade fenaleşmiştir. Japonya'yı idare eden faşist fırkası açkısına Şarkı Çin demir yollarını, demiz sahillerimizi ve bütün Uzak Şark'ı tutmak istiyor. Japonya'nın askeri ihzaratı, Mancurya'da strateji demir ve şose yolları salması, tayyare durakları inşası hep bize hücumu hazırlanmakta olduğunu isbat eder. Japonya'nın imperyalist siyaseti, Almanya'nın temamen, İngiltere'nin de kısmen müzaheret ve muaveneti ile icra edilmektedir. Avrupalı çin bölgevimizin kurtarmak vazifesini deruhete eden Almanya faşizmi Belorusya, Ukrayna ve Mavreyi Kafkasya'yı koparmak istiyor. . . .“

Harici vaziyeti böylece izah ettikten sonra Bağirof birden bere dahilde „sanayi ve ziraat sahasındaki parlak muvafakiyetleri“ sayıp tökmeye başlıyor. Bağirof ondan sonra firma ve teşkilat meselelerine ederecek demistir, ki:

„Umum Sovyetler komünist fırkası merkezinin teşkilatlarımızdaki hatalara ait 31. 10. 1931-deki kararı Azerbaycan teşkilatında faaliyet esasını teşkil etmiştir. Fakat Azerbaycan komünist fırkası merkezi 1932-de bu direktifi tatbik edememiştir. Kadro doğru tanzim ve tayin edilmemiş olduğundan mükellefiyetler ve programlar ikmal edilmemiştir. Ağdaş, Lenkeran, Şemaha, Nahevan, Göycağ, Zuvant ve ill. gibi firma teşkilatlarında bozgunluk, mes'uliyetsizlik, smif dikkatının kayboluşu gibi haller baş vermiştir. Ağdaş teşkilatındaki komünistlerin 50% nisbeti ihraç edilecek mes'uliyete celbedilmiştir. Aynı teşkilatın bütün rehber heyeti tevkif edil-

mişlerdir.

1932 senesinin I İkinci Kânun ayında Bakû teşkilatında 40.347 äza varken, bu yılın I İkinci Kânun ayında äze ve namzetler sayı 31.921-e inmiştir. Yalnız 1933-de 2.000 äza ihraç edilmiştir. Gittikçe amelinen de sayısı azalmaktadır. 1932-de amelinen nisbeti 70,6% iken şimdi 58,6% nisbet teşkil ediyorlar. Buna mukabil memurların nisbeti 16,3%-den, 33,8% nisbete yükselmiştir. Bu çok ciddi bir tehlikeye işaretler. Görünüyör, ki mes'ul makamlar bu vaziyeti takdir edemiyorlar.

1933 zarfında kazalarda vazifelerinden azledilen ve mes'uliyete alınan kazı fırka kâtiplerinin sayı 468, nahiyelerden atılanları sayı 68, atılan teşkilat müdürlerinin sayı 160, köy sovyet reisleri 54, gazete müdürleri 37 ve ill. . . . dir.

Amele teşkilatlarına gelince:
„1930-de Azerbaycan amele birliklerinde 277.348 amele ve memur äza mevcut iken 1933 senesi Birinci Teşrininde 355.855 olmuştur.

Türk amele ve memurunun miktarı 1931-de 89.766 kişi iken 1933-de 117.924 olmuştur. Petrol amelesi arasında 1931-de Türk amele 9.350 iken 1933-de 12.250 kişiyi yaklaşıdır.

Bağirof maarif mes'alesine temas ederek demistir, ki:
„1933-de 2.096 ilk mektepte 372.078 çocuk okumuyor. Aynı yılda 802 orta mektepte 55.691 talebe vardı. Bunların 25.384-i Türktür.

1932—1933 öku yılında ilk mektep talebesinin 30% nisbeti kızdır. Orta mekteplerde vaziyet daha fazla mahdr. Baza kazalarda kızlar asla mektebe bırakılmıyorlar.

Azerbaycan'da terdisat asagiki dillerde yürütülmüyor:

- 1. Türkçe, 2. Rusca, 3. Ermenice, 4. Gürcüce, 5. Talsheç, 6. Tatca, 7. Kürce, 8. Lezgice, 9. Avarca, 10. Özbekce, 11. Ayrasorca, 12. Tatarca, 13. Yunanca, 14. Almanca.

Mekteplerin vaziyeti bina cihetten de iyi değildir. Mekteplerin yalnız yüzde otuz üç (33%) nisbeti yerleşe bilmiştir.

İlk ve orta mekteplerde 10.432 muallim var. Bunların 593-ü äli tahsil, 6.772-si orta tahsilli, 2.907-si de ilk tahsilli muallimlerdir.

Milliyet itibarile muallimler şöyle taksim olmuşlardır:
Türk — 6.678, ermeni — 1.568, rus —

Azerbaycan'da sihyie işleri

Azerbaycan komünist fırkasının 12-nci kongresinde sihyie komiseri Kadırlı söylediği nutukta demistir, ki:

„Sıtma ile savas işleri sihyie komiserliğinin mühim vazifelerinden biridir. Azerbaycan'ın bir çok yerlerinde ahalinin 80% nisbeti sıtma ile hastadır. Bizim ise ancak 107 tedavi müessesemiz vardır. Kimin gibi ilaçların yokluğu sıtma ile savas işlerine mâni olmaktadır. Yalnız Kür nehri havza mıntakalarında bile bir çok bataklıkların kurutulması lâzımdır.

Kazalarda hastahane inşaatı bir türlü ikmal edilemiyor. Kaç yıldır dört hastahane binası inşasına suru edilmiş de bu güne kadar hiç temam olmamıştır. Bu ciddi mes'eleye mahellerde kimse ehemmiyet vermiyor.

Tip kadrosu da çok noksandır. Bütün Azerbaycan'a, mesela, 1.042 doktora ihtiyac varken, var- yok 533 tabip mevcuttur. Hakim, diş, göz tabipleri, kadın tabipler ve şefkat bacıları kadrosudaki boşluk müthiştir: bu cihetten 10.000 adama ihtiyaç vardır.

Taassüf edilecek cihetlerden biri de doktorlarla olan fena muameledir.

Doktorların ve sihyie memurlarının haklarına tecavüzler bile vaki oluyor.“

(„Bakinski Rabocı“, 13. 1.1934)
1.226, lezgi — 255, talış — 227, tat — 128, alman — 61, gürcü — 46, tatar — 45, yere kalanı başka milletlerdir.

Talslar için Lenkeran'da, lezğiler için Kusar'da, kürtlör için Laçın'da, avarlar için Zakatala'da, tatarlar için Kuba'da politeknik mektepleri açılmıştır.

Hali hazırda Bakû'da hususi bir kurs bu milletlerden muallim kadrosu yetiştirilmekte meşguldür. Bu kursta 67 talış, 61 tat, 24 avar ve 9 kürt okumaktadır.

Yüksek mekteplere gelince:
Azerbaycan'da hali hazırda 13 yüksek mektep vardır. Bu mekteplerde okuyan 9.887 talebenin 4.892-si Türktür.

Azerbaycan yüksek mühendis mektebinde 1930—1931-de 347 kişi mezun olmuştur. Bunlar ın 24-i Türktür.

1931—1932-de bu mektebi ikmal eden 404 kişisin ancak 70-i Türk olmuştur. 1932—1933-de 259 talebe mezun olmuş, ki 67-si Türktür.

Yüksek pedagoji enstitüsündün 1931-de mezun olan 259 kişünün 211-i Türktür. 1932-de bu mektebi bitiren 256 kişiden 243-i Türk olmuş, 1933-de ise 256-den 247-si Türk olmuştur.“

Fakat bu mektep müstensadır. Bu pedagoji mektebinde bin fakültesine geçecek işler gene Türklör aleyhindedir; mesela:
„1929—1930-de Azerbaycan yüksek tip enstitüsünü ikmal eden 169 talebenin

Gene Bakû-Culfa demir yolu

„Bakinski Rabocı“ gazetesinin 23 Birinci Kânun 1933 tarihli nüshasında okuduğumuz göre, 1934-nci yılda Bakû-Culfa demir yolunun inşasını ikmal etmek için 5.000.000 manat tahsis edilmiştir. Gazete ikmal edilince yolun Minicivan'dan Culfa'ya kadar 130 kilometre olduğunu da ilave etmektedir. Şunu da ilave edelim, ki bu mesafa geçiş için yahi o kadardı, hatta iki, üç ve dört yıl evvel de o kadardı.

Azerbaycan Sovyet hükümeti bu yolu ikmal için 1933 bütçesine tahsisat bile koymuştu.

Bir tek bu yol için değil, Yevlak-Şuşa ve Yevlak-Şeki-Zakatalı yolu için de 1933 bütçesine tahsisat vardır. Ve yalnız bir 1933 bütçesinde değil, her yıl bütçesinde de tahsisat olmuştur. Fakat yol bir türlü ikmal edilememiştir.

Bu ikmal edilememek her halde „parasızlık“ değildir. Sovyet hükümeti Bakû-Culfa demir yolunun inşasını ikmal suretiyle ettikten sonra Akstafa-Eriyan, Tiflis-Vladikafkaz ve Kara demiz sahille Şimik'i Kafkasya'yı giden strateji ehemmiyetli haiz kasya'ya giden strateji ehemmiyetli haiz daha masraflı demir yollarına inşasına girişmiştir. Aynı maksatla Bakû ve etrafında dahil büyük inşaat planı tatbik etmektedir.

Fakat Nahevan'ın Eriyan istikametinden ayrıp ana yurda bağlayacak ve Tibriz ile havaslinin Şarkı Avrupa'ya olacak ihracatını celbedecek Bakû-Culfa demir yolunu bir türlü ikmal edemiyor. Eğer bu yıl ikmal edilirse, tam 14 sene yapılmış olacak, ki yolda 2,4 kilometre demektir.

34-i Türk olmuştur. Ondun sonra üç yıl zarfında 245 talebe ikmal etmiş; bunların 197-si Türk olmuştur.

Müdürris kadrosuna gelince: 1930-de 36 kişiyi profesörler unvanı verilmiştir, bunlardan 7 kişiyi Türktür. Aynı yılda doçentliği tasdik edilen 116 adamın 52-si Türk olmuştur.

Mecumun 92 profesör var, ki onlardan 8-i Türktür.“

Bundan sonra Bağirof yüksek mekteplerin türkleştirilmesine işine maktikalem ederek diyor, ki:

„Yüksek mekteplerin türkleştirilmesinde milliyetçilik mahiyetinde hatalar işlenmiştir. Yüksek pedagoji enstitüsünü temamlıye türkleştirmek hareketi doğru değildir; çünkü bundan nefesinde rus ve ermeni kadrosu ihzari mümkün olmayacaktır. Halbuki rus ve ermeni kadrosuna olan ihtiyaç çok büyüktür. Sonra yüksek ihtisas sahibi Türk müdürrisi mevcut olmadığı için mektep temamlıye türkleştirdi takdirde chilyetsiz adamların eline düşecektir. . . .“
(Arkası 4-nci sahifede)

Mirza-Bala

Beynemil vaz'iyet ve Sow. ittihadında milletler mes'alesi

Dr. Mir Yakup Beyin bir maruzası

Yukarıdaki başlık altında derettiğimiz bu maruzası ileri gelen Azerbaycan siyasi simalarından Dr. Mir Yakup Bey tarafından 27 İkinci Kânun, Paris'te „Sosiyete Savanı“ salonunda toplanan mühim bir kalabalık huzurunda söylenmiştir. Maruzanın okunduğu salon huca-huc dolmuş ve istiklal için çarpışan Gürcü, Ukrayna, Azerbaycan, Ermeni, Türkistan, Kazacı ve diğer milletlerin mümissilleri ve bir çok ruslar maruzada hazır bulunmuşlardır. Kararlerin de göröceği vechile Dr. Mir Yakup Bey, maruzasında bugünkü beynemil vaziyeti dokümanlere istinaden sarih ve canlı bir şekilde tenvir ederek beynemil vaziyetin Sovyetler İttihadındaki milletler mes'alesine olana veke ve rabatısını uzun uzadıye anlatmıştır. Maruzası, dinleyenlerce büyük bir alaka ve dikkatle takip edilerek, bir çok yerleri istiklâlların alkışını ve rusların hoşnutsuzluğunu davet etmiştir. Maruzadan sonra, toplantıya riyasat eden Ukrayna nazırlarından A. E. Şulgin'in müzakere ve münakaşaya geçileceğini bildirmesi üzerine müzakereye başlanmıştır ve bütün milletlerin mümissilleri ve ruslardan profesör Svatikof ve Kn. Golitsin müzakereye iştirak etmişlerdir.

Münakaşaların çok canlı ve heyecanlı bir şekilde cereyan ettiğine bakılırsa, müzakereye mevzu olan mes'elelerin aktuel ve ehemmiyetli olduğu kendiliğinden anlaşılır. Münakaşa gece geç vaktı kadar sürmüştü ve vaktin müsaadesizliği yüzünden yardıra bırakılmıştır.

XIX-nci asır sonları ve XX-nci asır başlançının tekmil siyasi hayatı millî mes'eleler için atılan cereyan etmiştir. Harbiyumı, milletler mes'alesinin zorla ilk plana geçirmişti. Harbe iştirak eden devletler tarafından yapılan deklarasyon neyanında, mahkûm milletlerin hürriyati ve istiklâl arzularının tatmin edilceği dahi vadediliyordu. Bu cihet, bilhassa, reiscumhur Wilson tarafından ileri sürülen ve sülh muahedesi, aynı zamanda Milletler Cemiyeti misakı için bir esas teşkil edecek olan 14 maddede daha büriz bir şekilde gösterilmişti. Amerika reiscumhuru vaz'ettiği bu maddelerle, milletlerin istiklâl hakkı prensipini medeni dünyann yeni bünyesi için elzem bir esas olmak üzere ileri sürmüştü bulunuyordu.

Versay muahedesi muhtelif milletlerin haklı taleplerini tatmin etmiş ve neticede eski imperatorlukların enkazı üzerinde yeni millî devletler vücude gelmişti. Vücude gelen Çekoslovakya, yeniden doğan Lehistan, Baltık devletleri ve Fenlandiya müstakil yaşamak hakkını hep bu zamanlarda kazan-

mışlardır.

Yalnız bu kadar değil, Kafkasya milletlerinin istiklâl hakları tanınması; asırlar süren bir mahkûmiyet devrinde sonra, Ukrayna istiklâline kavuşmuştu.

Aynı zamanda Kırm ve Türkistan gibi Türk ökeleri dahi istiklâlleri için eller tuttu. Milletler Cemiyetinin teşkilü bu milletlerce büyük bir sevinçle karşılanmıştı. Zira, yeni teşekkül eden bu beynemil parlamento sıfatında onlar hür yaşamak haklarının kuvvetli bir zımnını bulacaklarını ümit ediyorlardı. Fakat ne yazık ki, bu ümit te boş çıktı ve daha bir kaç ay geçmeden milletlerin hakkı çiğnenmeye başlandı. Bolşevikler evvela Ukrayna ve Sımalı Kafkasya'ya sokulduktan sonra, Mavreyi Kafkasya cumhuriyetlerini imha için kızıl orduyu Kafkasya'ya sevkettiler. Milletler Cemiyeti bu haklıklar karşısında da bir seyraci gibi kalarkere sade platonic bir takım kararlar vermekte iktifa etmekten başka bir şey yapamadı. Milletler Cemiyetinin özeğini teşkil eden büyük dev-

letler dahi kendi misaklarının esasını teşkil eden prensiplerin müdafaaı için hiç bir teşebbüste bulunmadılar.

Bu suretle, Milletler Cemiyeti otoritesi daha ilk teşekkül sıralarında iken ilk darbeyi yemiş bulunuyordu. Milletler aramızda münasebet ve teşriki mesaiyi tanzim, sulhu temu için yapılmış olan bu teşekkül, az ve zâım daha ilk günlerde göstermiş bulunuyordu. Bu derece bir zafiyet ve acz karşısında hotkâm temayüllerin, sevkî tabirilerin ala bildiğini inkışaf edeceği tabii idi. Nitekim de öyle oldu: Milletler Cemiyetinin terdican biri-biri arkasınca darbeleri yedine her sene şahit olmaktadır.

Cenevre otoritesinin düşmesi ve zayıflaması pek tabii olarak, beynemil vaziyette bir karışıklık hüsale getirmiştir. Devletler yeni-yeni gruplar teşkil etmeye başlamış, harp heyûlasi tekrar peyda olmuş ve kanlı ihtilâllar tehlikesi baş göstermiştir. Bu kanlı ihtilâlların günün birinde mahakkak bir surette zuhur edeceğini şimdi her kesin apıkça söylüyor ve bu günün siyasi havasının 1914-den evvelki siyasi vaziyet ve hava ile mukayese ediyorlar.

Harp tehlikesi, vaziyeti itibarile pek karışık ve tehlikeli olan Şarkı Avrupa'da daha fazla hissedilmektedir.

Sovyetler İttihadı denilen milletler mahabesinde, muhtelif milletlere mensup on milyonlarca halk, şingü ve terror gücü altında zorla, sistematik bir tarzda imha ve mahkûmiyete maruz bulunmaktadır. Bütün bu milletler esaret ve mahkûmiyetten kurtulma ça atıyor ve kendi hürriyet idealleri uğrunda mücadele ediyorlar.

Bugünün beynemil vaziyeti, kasa bulutların keşiflediği Avrupa'nın bu kısmında milliyet mes'alesine daha fazla aktuel bir şekil vermiştir.

Japonya ve Bolşevikler

Uzak Şark'ta, son 60—70 sene zarfında gittikçe büyüyen ve kuvvet bulan bir Japonya vardır. Bu memleket baş döndürücü bir sür'atle inkışaf etmekte ve büyümektedir. Uzak Şark'ın yeğane büyük devleti olan bu memleket şimdi en mühim bir mes'ele, — ölümlü-dürim mes'alesi — karşısında bulunmaktadır.

Genişçe inkışaf etmiş sanayi ve ticarete,

ticaret filosuna, gerek kemiyet ve gerek keyfiyette bir çok Avrupa devletlerinden hiç te geri olmayan birinci derececi bir harp filosuna mâlik bulunan bu 70 milyonluk millet, küçüğü adalar üzerinde kesif bir halde yaşamak mecburiyetinde ve araziizlikten müztarip olmaktadır. Koreya ve Formozya nüfuzca çok kesil olduğunda Japonya tarafından birer müstemlik gibi istifade edilebilecek vaziyete geçmiştir. Müstemlik mes'alesi çok mühim bir ehemmiyet almıştır. Japonya, emtiyasını erizecek bazara ve ahalsini yerleştiricek araziye muhtaçtır.

Bu yerleri nerden alacak?

İlk nazarda, ahalsi seyrek olan Mancurya, Japonya'nın müstemlik ihtiyacını tatmin edecek gibi gözüküyor. Fakat Mancurya'nın vaziyetini tetkik eden Japon hükümetinin kanaatınca, Mancurya bu iki ihtiyacı tamine yarıyacak halde değildir. Mamefi Japonya bu memleketin faz kömür, petrol, orman gibi tabii servetlerinden istifade edecek sanayi ve filosunun ihtiyacını tatmin etmek imkânındadır.

Japonya'nın Mancurya'daki hareketlerle Amerika ve İngiltere ile siyasi mahiyette bir ihtilafa girdiğine bakılırsa, Mancurya'nın Japonya'ya daha başka bir maksat için lâzım olduğuna hükmetmek lâzımgelir.

Mancurya'nın yakın komşuluğunda, her yarım adam başına bir marubba kilometre arazi isabet edecek kadar ahalsi seyrek Primor ve Amudarya mıntakaları vardır. Ağılacak için arayan Japonya, hiç şüphesiz, bu mıntakaları ihmal edemezdi.

Bu tehlikeyi, Sovyet hükümeti dahi hissetmemiş değildir. Tehlikenin önüne geçmek için Sovyet hükümeti Uzak Şark'ta askeri ve hava kuvvetlerini toplayarak her gün Japonya ile müsademeye intizar etmektedir.

Sovyet Rusya ile Japonya arasındaki münasebet son zamanlarda çok gerilmişmiştir. Ekskeriyette mevsk malomatları veren İngiliz gazetelerine göre, Uzak Şark'taki vaziyet hiç te memnuniyetbağış değildir.

„Deyli Ekspres“ in fikrinde Japonya'da kat'i hareketlere geçmek için ciddi bir faaliyet müşahede edilmektedir.

Japonya, kendi pozisyonunu tahkim için bolşevikler tarafından Vladivostok'tan yapılabilecek hava taarruzu ihtimalına işaret etmektedir.

33
Q-
volu
23 Bininci
okulu
5.000.000
kmal etti-
ya kadar
mektur.
faa gen-
ve dori
bu bu
isat bile
-Şuşa ve
1933 bit-
bir 1933
bu tab-
likmal
pararuz-
li Bak-
sural şur-
is-Vlad-
iki Kaf-
eti haiz-
na giz-
etrafında
mektedir.
metinden
beşir ile
kıl ıbra-
mı yo-
bu bu
olacak.
üç yıl
dunlano
unvan
ri. Ayu
adamı
nlar
mekle-
mektin
ilmes-
li hi-
İhtinai
Şür de-
bu ve
sacılık
nisi
İhtinai
İhtinai
İhtinai
Bala
gerek
harp
ön-
halk
halde
İhtinai
emoza
ponya
İhtinai
İhtinai
İhtinai
azara
Mac-
Mac-
Mac-
ponya
bu iki
İhtinai
İhtinai
İhtinai
İhtinai
erle
İhtinai
İhtinai
her
etro
etro
şebe-
his-
keri
İhtinai
İhtinai
İhtinai
İhtinai
İhtinai
İhtinai
İhtinai

Dil savaşı

Azerbaycan'ın yeni diktatoru, Moskva uşağının uşağı Mir Cafer Bağrov Azerbaycan komünist fırkasının 12.nci kurul-tayında dil mes'lesine de dokunmuştur.

Okuduğu büyük raporumu sonlandırma böyle bir parça görüldü:

— „Milliyetçilik temayilleri en çok dil kuruluşa bahaatından kendisini göstermektedir. Bu tarafa istihlaları yerleştirilmek, mahallleştirilmek cereyan var, öbir taraftan da bazı yazıcılar, o cümleden Davut, Fevzi, İsmail Haviz gibi genç şair ve edipler Azerbaycan halkına eski halife Türkiye'nin dilini müraacat ediyorlar. Şair Sanli gibi öyleleri de var ki, Ukrayna'da olduğu gibi, dilini sadeleşmiş, köyün şehirden ayrılmış işin istifade ediyorlar. Şehirlerdeki dilin herkes tarafından kabul edilmiş beynelmül istihlalarını yerli istihlalarla değişmek istiyorlar.“

Bu kısa izahattan öğreniyoruz, ki Azerbaycan'da türkçe uğrunda bir savaş vardır. Bu savaş, eskide, daha 20 yıl evvel olduğu gibi, Azerice ve Osmanlıca olmak üzere iki cereyan halindedir.

Yığırmi yıl evvel „İkbal“ ve „Molla Nasrettin“ Azericeyi, „Fiyuzat“ la başlayan ve bilahere „Şelale“nin devam ettirdiği cereyan ise Osmanlıca edebi dil olarak müdafaa ediyorlardır.

1915-de, Resul-zade Mehmet Emin Bey tesis ettiği „Açık Söz“ gazetesine bu cereyanın ikisine de karşı geldi; hiç biri, dedi, sade, orta türkçe! . . . Ve misal olarak Türk şairi Mehmet Emin Beyi ve eserlerini kaydetti.

Resul-zade Mehmet Emin Beyin açtığı ve tatbik ettiği bu cereyan büyüdü, derinleşti 1917-de „Müsavat“ fırkasının programına girdi, 1918-nden 1920 senesi Nisanına kadar müstakil milli Azerbaycan'ın resmi dili oldu. Fakat rus istilası bu inkısaftan öntünü ald. Narimanov, „efendi, evet, işte, şimdi“ kelimelerini kullanılarak zindana attı. İstanbul şivesi üzerine Zinca Cavit ve Cevat gibi şairlere „osmanlıca“ yazmak yasak edildi.

Fakat bunun yerine edebi Azeri türkçesi, meselâ Füzulî'nin dili de kabul edilmedi. Azerbaycan'ın muhtelif yerinde yerli dialektler tatbik edildi. „Olmak“ kelimesinden „olub“, „olup“, „oluf“ gibi çeşit-çeşit filler çıkarıldı. Bu da yetmedi.

Dilimize „Obzor“, „Frogul“, „Rabkor“, „Selkor“, „Kolhoz“ ve „Sovhoz“ ve binlerce rus kelimeleri soktular.

Kökü latin olan Avrupa kelimeleri de rus terkihibe dilimize aldılar; „Komisiya“, „Stantsiya“, „Konferensiya“, „Konstruksiya“, „Rekonstruksiya“, „Sotsializatsiya“, ve ilh . . . dediler.

Bugünkü savaşı, bu gitmekte artan larştırmanın aleyhindedir.

Bağrov'un nutkundan anlaşılıyor, ki dil

Zağretser, general Araki'nin, Sovyet hükümeti Japonya'ya saldırdıktan evvel Japonlar Sovyetlere karşı taarruza geçmesini tavsiye eder beyanattında ve bolsheviklerin Primor mntakasından kuğulması hususundaiki ısrarından bahsetmektedir. Aynı Araki'nin vaktile söylemiş olduğu şu sözler daha hatırladılar:

— „Gayemiz — Moğolistan'dır“, „Asya — Asya içindir.“

Moskva'da şimdi Japonya ile harp sözünden başka bir şey konuşuluyor. Bir müddet evvel Moskva'da in'kat eden 17-nci fırka kongresinde „Japonya tehlikesi“ aynı bir mes'ele gibi müzakere edilmiştir. Stalin kendi nutkunda Japonya ile harp ihtimalına, hatta bunun gayri kabili icap olduğunu işaret etmiş ve tabiiatle harbin tekni mes'uliyetini Japonya'ya yükliyerek Sovyet hükümetinin harbe hazır bulunduğunu ilave etmiştir.

Motolof, Litvinof ve Kağanoviç'in son nutukları Japonya'yı tehdit etmekle beraber Sovyet hükümetinin büyük bir endişe ve telaş içerisinde olduğunu açıkça göstermektedir. Nutuklar tehditle beraber Japonya'yı, Şark Çin demir yolu mes'lesinin yeniden müzakeresine ve Sovyet hükümetine ademi tevazü misakı bağlamağa davet etmektedirler.

Vaziyet bellidir: bolshevikler harp edecek vaziyette değillerdir. Zira harp vukunda ne rejimin sarısların cökmesi ihtimali çok kuvvetlidir. Binaenaleyh, ne olursa olsun, harpten kaçmağa çalışıyorlar.

Fakat bolsheviklerin bütün müraacat ve teşebbüsleri akim kalıyor, çünkü Japonya bu hususta hiç bir şey dinlemek arzusunı göstermiyor.

Malum olduğu üzere, bolshevikler Şark Çin demir yolunu iki yüz elli milyon altın ruble mukabilinde Japonlara satmak istememişlerdi, Japonlar ise cevap olarak üzere, tekli edile fiyatın yüzde yığırmi nisbetini teklif etmişti. Fakat sonradan onun fiilen tekli idareleri altında olduğunu düşünerek bu tekliften de vaz geçmiş ve mes'eleyi temamen unutmuşlardır.

„Vaziyet bu merkezde iken bu yakın

Sovyetlerde yeni bir „casus teşkilatı“

„Pti Parisyen“ gazetesinin Moskva muhabiri, Sovyetlerde çalışan „Kontrol-Kompani“ nam isviçre şirketi azasının tevkifinden sonra Moskva'da yeni bir „iktisadi casusluk muhakemesi“ hazırlanmakta olduğunu haber vermektedir. Kompaninin baş müessesisi Bellica tebaası Silven Bernard nam birisidir. Bellica Sovyetleri tanınamış olduğu için Bernard'ı himaye eden yoktur. Tevkif edilmiş isviçreliiler de aynı vaziyettedirler. Mevkular arasında bir Danimarkalı, bir Avusturyalı ve iki de Alman vardır. Bunlar hepisi Odessa, Mariopol, Herson, Nikolayevsk, v. s. gibi Kara deniz limanlarında ve Ukrayna şehirlerinde şirketin şube reisleri idiler. Bunlardan başka bir şirkette çalışan memurlardan 20 rus, o cümleden Bernard'ın söfürü de tevkif edilmiştir.

Muhakeme, İngiliz mühendislerinin muhakemesi tarzında ıtır edilecektir. G.P.U.'nun iş mahbeslerinde oturan mevkuların vaziyeti İngilizlerin o zamanki vaziyetinden çok ağırdır. Avusturya tebaasından olan iki kardeş Kar ve Yosif Ventsel'li ziyaret etmek istiven Avusturya sefirine müsaade edilmemiştir. Vaktile İngiliz sefiri Sir Edmond Ovey'e İngilizleri ziyarete müsaadesi verilmiştir. Avusturya ise İngilizlere değildir. Moskva diplomasi muhafili, Almanya hükümetinin iki almann himayesi için ne yapacağını alaka ile bekliyor.

savasındaki cereyanların ikisi de ruslaşman düşünmüdü. Eğer iki cinah varsa, Azerbaycan münevverlerinin Cumhuriyet Türkiye'sindeki dil inkılabından habersiz olmalarıdır. Eğer ortada, „Seddi Çin“ mevcut olmasaydı, eğer Azerbaycan Türkü kardeş Türkiye'deki muazzam inkılabı takip edebilseydi muhakakkı, ki ne eski „osmanlı lisanına“ taraftar, ne Azericeyi müdafaa eden bulunurdu. O zaman, yani 20—30 yıl evvel „Osmanlı lisanile“ müca-deleye ihtiyaç vardı. Çünkü bu „İsani“ halk değil, münevverler ile anlayamıyordu. En maruf Türkiye şair ve ediplerinin eserlerini „Osmanlıca türkçeye tercüme“ etmeğe lüzum görünüyordu.

Fakat bu „İsani“ yalnız Azerbaycan'da değil, Anadolu'da bile anlayılmıyordu. Yeni Türkiye eskisi Türkiye'yi „İsaniile“ beraber yürktii. Simdi kurulan yeni Cumhuriyet Türkiye'de Öz türkçe bir dil vardır. Bu dil „Ank Söz“ü dildir. Bu dil öz Azericeden hic farklı değildir. İste bunun Azerbaycan'da bilinmesine yol verilişide Bağrov tam başka bir manzara karşısında bulunmıyacaktır; Çünkü o zaman Azerbaycan'da bulunması imkansıız olacaktı.

V. Nuh-Oglu

gibi değil bir hakikat olarak kabul etmek lazımdır“ diyen fransızca „Revü dî Pasifik“ mecmuası ilave ediyor, ki:

„Herkesce bellidir ki, bolshevikler daha yazın evvelerinden itibaren askeri cepherlerini tahkim hususunda daha fazla Mancurya'nın şimaline ve Vladivostok'a ehemmiyet vermiş ve bu yerlerin tahkimine çalışmışlardır. Harbin'den gelen sayhınlar yollarında mütemadiyen Sovyet askerleriyle dolu karaların Şark'a doğru hareket ettiğini görmüş ve bu ciheti herkece anlatmışlardır. Gene bu sayhınların anlatıklarına göre, tahkim edilmiş cepherlere Sovyetler 400-den 500-e kadar tayyare ve aynı miktarda tank toplamışlardır.“

Japonya da aynı şiddetle hazırlanmaktadır. Aynı mecmua bu hususta şunları anlatmaktadır:

— „Japonya milli müdafaa bütesinin fevkalade bir miktarda artmıştır. Bu miktarda o kadar fazladır ki, ister-istemez şu sual hatıra geliyor: „Millî müdafaa bütesinin bu işiğniligi altında aceba ne gibi niyetler saklıdır?“

„Matin“ gazetesine yazdığı bir makalesinde Hanri de Korab diyor ki: „Vladivostok — Japonya'nın kalbine müteveccih bir tapancadır.“ „Japonya bu tehlikesini önüne geçmek için evvela Vladivostok'u elde etmek ve bu suretle rus tehlikesini tamamen kaldırmak emelindedir. Zira Vladivostok işgal edildikten sonra Japonya üzerine yapılacak olan harpa taarruzu bazası son derece mutazarrır olacak ve neticede geri çekilmek mecburiyetinde kalacaktır.“

Buna, Japonya'nın Mancurya ve Çin'deki komünist propagandasile mücadele lüzumunu ve Şarkı Asya'ya doğru ticari bir açılıma ihtiyacına da ilave edelim.“

Bütün bu mülahazalardan sonra Hanri de Korab yakın gelecekte Sovyetlerle Japonlar arasında harbin muhakakkı bir surette zühur edeceğine neticesine varıyor ve kendi kendine şöyle bir sual tevcih ediyor: — „Bu harp hakikaten de en yakın bir zamanda mı çıkacaktır?“ Gene kendisi cevap veriyor: — „Tokyo'dan yeni gelen ve orada uzun müddet yaşayarak ağır başlı müşahit bir diplomatın fikirlerini anlatıyox-

Leh-Alman anlaşması

Son günlerin en mühim siyasi hadiselerinden biri İkinci Ocak sonunda Lehistan hükümetile Almanya hükümeti arasında bağlanan anlaşma misakıdır.

On yıl müddetince biri birine hücum etmek üzere sözleşmelerine bu iki hükümetin erlerinin gösterdiği siyasi uzakgörülen bütün cinhan matbuatında haklı bir takdirle karılmıştır.

Hitler hükümetinin iş başına gelmesi üzerine bütün dünya bir velveleye gelmiş iken, Varşova'da iktidar ellerinde tutular, ta ilik günün itibaren, bu hükümetle daha kolay anlaşılabilen hiç te meytül memsuz ve bu ümitle Berlin'de bilavastta müzakereye başlamışlardır. Fransa ile birlikte Sovyetlerle vurusmak misakı bağlandıktan sonra dahi Varşova siyaseti Almanya ile başbaşa gelişmeye imhal etmedi.

Kançler Hitler bugünlerde söylediği nutkunda Lehistan'la Almanya üzerinde ehemmiyetle durarak bu muvafakiyet münaşebette memnun olduğunu ayrıca kaydedilmiş; onun gibi Lehistan hariçiyeye nazırı Bek dahi hadisleri sevinçle karşılamıştır.

Her iki meleklet ekfârı unumiyesinde olduğu gibi, iki tarafın da dostları üzerinde pek iyi tesir yapan tu hadise, pek tabii olarak, Moskva'da endişeye karşılanmış, Marşal Pilsutski ile Kançler Hitler arasında yapılan bu anlaşma Sovyet diktatorunun pek te hoşuna gitmemiştir. Şöyle ki Stalin kongrede söylediği maruf nutkunun Lehistan'la ayrılan kısmında demiştir ki:

— „Her ne kadar Lehistan'la münaşebatımız iyidir de bu hususta temamilen emin değiliz. Varşova'da Sovyet taraftarları ile aleyhtarları hâlâ mücadele halindedirler ve daha temamilen tesbit edilmiş bir siyaset yoktur.“

Çarpıtır, ki Stalin Varşova siyasetinden emin olmadı gibi, beyaz rus rehberlerinden Milyuokof'a Demin dahi Pilsutski siyasetinin daha ziyade rus aleyhinde olduğunu kâhidirler. Milyuokof bugünlerde söylediği bir nutkunda beynelmül vaziyette hülâsa ederken, sözü Lehistan'a köçürerek, demiştir ki:

— „Lehistan'a gelince onun vaziyeti şüphelidir. Fransa ile konuşmak lazım gelirken hariçiyeye nazırı Bek görüşüyor; halbuki Almanya ile konuşan Marşal Pilsutski'nin kendisidir. Eskiden beri rus düşmanlığı maruf olan Pilsutski'nin ise Berlin'deki reislerile ne görüşüşünü Paris'te bilen yoktur.“

Diğer taraftan Milyuokof, „rusluğu görmekte istemeyen Pilsutski'nin Rusya'yı parçalamak hakkındaki eski planları Almanya'nın bu husustaki tasavvurları arasındaki benzerişleri“ de unutuyor.

Hariçiyeye nazırı Bek'in son günlerde Moskva'ya vaki olan seyahatına rağmen Leh-Alman anlaşmasının Berlin'de olan kiyetine hâle gelmediği Kançler Hitler'in

— „Japonya, Sovyet Rusya ile olan ihtilafının değil memleketlere intişarından endişe ediyor. Şuna kuvvetle kanidir, ki Amerika müdahale etmekten sakınacak, Avrupa da bundan zarar görmeyecek, hatta gerek kıtsadın ve gerekse siyasetin öbir hâfiflik hissedecektir. Japonya'nın vavaşa hareket etmesi, hava filosunun henüz teyamen harp vaziyette olmasından ileri geliyor. Harız olduğu zamanda muhakakkı surette harbe başlayacaktır.“

İşte Hitler'in hizmetti şu oldu ki, vaziyeti takdir ederek Almanya'yı müstakbel harp için bir harp sahnesine çevirmekten sakındı.

Bunula beraber, Hitler hareketi kendi deruni mahiyeti itibarile bolshevik ideolojisinin den derece nefret eder. Hitler ve etrafında bunların kanaatına göre, Moskva'nın bugünkü rehberleri „masumların kanile boyanmış birer can ve katildirler.“ Ve onlar, „en feci bir anda minasip frastan bilistifade büyük bir memleketi batırrakan münevver sınıfı barbarca imha etmişler ve bugün on senedir, ki tarihte emsali olmayan bu istipadla temsil ediyorlar.

Bu adamlarla ittifak yapılamaz. Şunu da nazardan kaçırılmamalı, ki bolshevik haddi zâtında Almanya için büyük bir tehlike teşkil eder. Hitler'e göre, Almanya burjuazisinin, bolsheviklerle ittifaktan Almanya milli menafii uğrunda yapılan mücadeleye yardım dokunur, yolundaki düşüncesi temamen yanlıştır. Bu niyot ve ahmak siyasilik, komünist tehlikesinin gün geçtikçe arttığı ve Rusya'dan sonra Almanya'nın büyük tecrübelerine şahne olarak neticede Rusya'nın bulunduğu feci vaziyette düşeceğini görmeyiyorlar.

İşte Hitlerçiler hükümet başına bu düşünceler ile ilerler gelmişlerdir.

Almanya'yı bolshevik tehlikesinden kurtarmak için ne yapmak lazımdır? — Almanya dahilindeki komünistleri ve müttefiklerini derhal imha etmek en salim bir yoldu. Bu fikirler daha hükümet başına gelmeden Hitler, Rosenberg ve diğerleri tarafından bir çok defalar ileri sürülmüştü. Binaenaleyh hükümet başına gelip-gelmey, ilk iş olarak komünizmi imhaya başladılar.

(Arkası var)

bugünlerde bir İngiliz gazetecisine söylemiş olduğu sözlerle teyit edilmiştir.

Kançler demiştir ki:

— „Lehistan'la aramızdaki mes'eleleri temamilen hallettik. Sade, misakta olduğu gibi, on yıl için değil, Lehistan'la ebediyen dost kalaçağ ve aramızdaki mes'elelerin halli için silaha müraacat etmiyeceğiz.“

Maruf alman pasifistlerinden Alfred Falk „Elsaesser Bote“ ve „Die Chronik“ gazetelerinde nesrettiği makalede Lehistan'ın hariçiy siyasetini methederken bu siyasete esas teşkil eden silüchüğünden candan geldiğini kaydede, Pilsutski'nin Nobel suluk müka-fatına nemzet edidiği hakkındaki sayıdan dolayı sevindiğini dahi ilave ediyor.

Lehistan Seyminin hariçiy siyaseti encümeni reisi Kn. Radziwill, Krakof'ta hükümet koalisyonuna mensup bir toplantı 4 Şubatın 20-nde Lehistan'ın hariçiy siyasetine dair söylediği bir nutu kun Sovyetlere ait kısmında aynen de miştir, ki:

— „Lehistan başka devletlerin dahil işlerini müdahale eden daima uzakta bulunmuştur. Fakat bu hatti hareket bilhassa Sovyetlerle olan münaşebatımızda müşkülata maruz kalıyor, zira bu Yahancı memlekette bir milyondan fazla Leh'in her türlü maddi ve bilhassa feci bir manevi sefalet içinde bulunduğunu iyice biliyoruz ve bunun üzerinde daima düşünmek mecburiyetindedir. Rusya ile yapılan mukavelelerin, bir takım tehlike tohumlarını ihtiva ettiği ve etmek mecburiyetinde olduğu aşikardır. Her bir Leh bildirmidir ki Sovyetlerle dostluk münaşebatının tesisi, ne Leh ahvali ruhiyesi, ne de Leh cinhan görüş telakkisi üzermeciracı tevir edemez ve etmemelidir. Lehistan kendisini, mütemadiyen Şark'tan gelecek işleri sokulmak isteyen pek korkunç şiarların karsısına manevi bir set ile tahdit etmelidir.“

Kn. Radziwill Alman-Leh münaşebatına temaslâ demiştir ki:

— „Alman-Leh misakı bu hafta zarfında Soym tarafından tasdik olunacaktır. Bu misakın ehemmiyetini ne büytüme ve ne de küçültmek icap eder. Bu misakla öbir çok tezahür henüz bertaraf edilmemiştir. (1) Alman-Leh münaşebatı için, yeni bir telakkî ki tarzını haşıl olmuştur. (2) senelik olan bu misak Kançler Hitler'in büyük cesaretini isbat etti. Bu ise, Hitler hakkında muhafilileri tarafından sempati ve derin ıhtıramı mucip olmuştur.“

Nutkunun sonunda Kn. Radziwill hariçiyeye nazırı M. Bek'in Moskva seyahatına geçerek saraheten şu cümleleri söylemiştir:

— „M. Bek'in Moskva seyahatından maksat, hiç te Sovyet zimamdarlarına Almanya ile yapılan misakın sebebleri, mahiyeti ve ehemmiyeti hakkında izahatta bulunmaktan ibaret değildir. Bu seyahat, sadece eskiden beri göz önüne alınmış olan bir nezaket formalitesinin icrasındır.“

hale müteveccih bulunan bu ittifak, bu devletlerin Rapallo kombinasyonuna bir darbe endirmelerini mucip ola bilirdi. Bir sözle, gerek Almanya ve gerekse Sovyetlerin sanayice kuvvet bulmasını kendisi için bir tehlike gören İngiltere Sovyet-Alman ittifakına lakayt kalamaz ve buna sogukkanlılıkla bakamazlar. Hitler bu vaziyeti pek iyi gördüğü için, bu siyasetten temamen ayrıldı.

İşte Hitler'in hizmetti şu oldu ki, vaziyeti takdir ederek Almanya'yı müstakbel harp için bir harp sahnesine çevirmekten sakındı.

Bunula beraber, Hitler hareketi kendi deruni mahiyeti itibarile bolshevik ideolojisinin den derece nefret eder. Hitler ve etrafında bunların kanaatına göre, Moskva'nın bugünkü rehberleri „masumların kanile boyanmış birer can ve katildirler.“ Ve onlar, „en feci bir anda minasip frastan bilistifade büyük bir memleketi batırrakan münevver sınıfı barbarca imha etmişler ve bugün on senedir, ki tarihte emsali olmayan bu istipadla temsil ediyorlar.

Bu adamlarla ittifak yapılamaz. Şunu da nazardan kaçırılmamalı, ki bolshevik haddi zâtında Almanya için büyük bir tehlike teşkil eder. Hitler'e göre, Almanya burjuazisinin, bolsheviklerle ittifaktan Almanya milli menafii uğrunda yapılan mücadeleye yardım dokunur, yolundaki düşüncesi temamen yanlıştır. Bu niyot ve ahmak siyasilik, komünist tehlikesinin gün geçtikçe arttığı ve Rusya'dan sonra Almanya'nın büyük tecrübelerine şahne olarak neticede Rusya'nın bulunduğu feci vaziyette düşeceğini görmeyiyorlar.

İşte Hitlerçiler hükümet başına bu düşünceler ile ilerler gelmişlerdir.

Almanya'yı bolshevik tehlikesinden kurtarmak için ne yapmak lazımdır? — Almanya dahilindeki komünistleri ve müttefiklerini derhal imha etmek en salim bir yoldu. Bu fikirler daha hükümet başına gelmeden Hitler, Rosenberg ve diğerleri tarafından bir çok defalar ileri sürülmüştü. Binaenaleyh hükümet başına gelip-gelmey, ilk iş olarak komünizmi imhaya başladılar.

(Arkası var)

Muhacirler arasında

Ukraynalıların merasimi

Almanya'da yaşayan Ukraynalıların "Ukrayna Milli Birliği" nam teşkilatı Şubatın 10-nda Berlin'de, "Nikolsburger Krug" isimindeki lokantanın büyük salonunda Milli Ukrayna Cumhuriyetinin istiklal ilânını 16-ncı yıl dönümü müzaheretine büyük bir bayram merasimi tertip etmiştir. Merasimde Rusya'dan ayrılmak üzere milletlere mensup bir çok müessiller bulunduğu gibi Almanlardan dahi iştirak edenler vardı.

Merasimi akşam saat 9-da "Ukrayna Milli Birliği" reisi Dr. Th. Koroliff açarak hazıne ve bilhassa Rusya emperyalizmine karşı istiklal mücadelesi yürüten mahkûm milletlerin müessillerine merasime geldiklerinden dolayı teşekkür ettikten sonra, Ukraynalıların Dr. Drabaty Milli Ukrayna Cumhuriyetinin tarihi hakkındaki çok güzel bir konferans verdi. Çerok reis Bey, gerekse Dr. Drabaty nutuklarında Ukrayna istiklaline teavüz eden devletin bütün Ukraynalılar gözünde ilk sırada Rusya olduğunu ve bincaenaleyh Sovyet Ukrayna'nın rus emperyalizminin halası Ukrayna siyasetinin temel taşını teşkil ettiğini kaydettikten sonra, Moskva tahakkümü devirmek için Rusya mahkûm milletler dahi da sıkı surette teşriki meselede bulunmalarına büyük bir ihtiyaç hissedildiğini ayrıca kayde lüzum gördüler.

Ukraynalılardan sonra "Almanya'da Azerbaycan İstiklal Komitesi" namına Hilâl Münşi Bey tebrikata bulundu. Müteakiben sırasıyla Gürcistan istiklal hareketinin şefi Mr. Jordanya ve arkadaşları isiminden İmanisvili, Serbest Kazaklar tarafından miralay Kovzovski, Berlin Belorus talonasi adından Şkutko ve bir çok diğer natıklar, o cümleden alman misafirleri dahi tebrikata bulunarak Ukrayna milletinin rus penca-sinden halâsını samimi sözlerle temenni ettiler.

Mustafa Beyin avdeti

Bir kaç gündün beri Berlin'de bulunan mühterem Çökay Oğlu Mustafa Bey Şubatın 17-nde Paris'e geri dönmüştür. Kendisine uğurlu yol temenni etmek için Berlin'de bulunan Azeri, Gürcü, Türkistan ve Edit-Uril kolonilerinin müessilleri istasyona gelmişlerdir.

Aldığımız malûmata göre, Mustafa Beyin Şarki Türkistan'daki hadiseler hakkında Okubatın başlarında Berlin'de verdiği konferans için dahi bulunan alman dilyetçiler üzerinde pek iyi itibalar bırakmıştır, zira Mustafa Bey su konferansında şimdiki kadar Avrupa efkârı umumiyence Şarki Türkistan hadiselerine ait olarak bir çok mekûl chetleri etrafı surette tenvir ettiği gibi, Sovyet matbuatı ve Sovyet telgraf ajansı Tass'ın mezkûr hadiseler etrafında mahsus surette yaydığı bir takım sahte ve yanlış haberleri muvafakiyetle tasbih etmiştir. "Berliner Tageblatt" gazetesi 4 Şubat tarihli nüshasında Mustafa Beyin kalından olarak Şarki Türkistan'da cereyan eden hadiseler hakkında dikkate değer bir makale neşrederek, öteden beri alman efkârı umumiyence büyük bir alaka ile takip olunan şu hadiselerle okuyucularını aşına etmiştir.

Berlin Türk klubunda sevindirici bir konferans

Hakikaten de bu konferans pek sevindirici idi. Çünkü mevzu, "Türk alemi" ne ait bulunuyordu. Daima meraklı ve güzel konferanslar, ilim merasimleri ve balolarla temayüz eden Berlin Türk Klubunda bu çesit mevzular hakkında maalesef çoktan beri bir sey esidilmiyordu. Ankara'daki Gazi Terbiye Enstitüsünü muallimlerinden mühterem Tahsin Bey, Şubatın birinde verdiği konferansı için seçtiği, "Türk alemi" mevzuından dolayı tebrike layıktır.

Tahsin Bey, metodik bir tarzda, önce modern Türklüğün dahi kurucusu merhum Ziya Gökalp'ın millet ve milliyete ait nazariyelerinden bahsettikten sonra cihan-daki Türklerin yarattıkları medeniyet ve devletçilik hüneri sahalerinde gösterdikleri muvafakiyetler üzerinde durdu ve mezkûr sahalarda asrilar uzun vücutte getirilen müteaddit tarihi harikalar hakkında kısa, fakat pek canlı bir izahat verdi. Bir kaç asrıdan beri biri-birinin arkasına Rusya emperyalizminin esaret penca-sine geçen muhtelif Türk ötekilerinde, cihan harbi sonlarında başlayan milli istiklal hareketi, natka göre, Türk his devlet yaratmak hür yaşamak ve zindelik gibi hususlerden ileri gelmektedir. Türk, asrilar uzun bile başka bir millet istiklalına maruz kalsa da, asimilasyona (temessile) maruz kalmıyor ve milli benliğini muhafazaya muktedirdir; firsat bulunca, hürriyet ve milli istiklal-yetinin temini uğrunda her anın açığıca mücadeleye geçer. Maruzat, misal olarak,

Bağirof'un raporu

(II-nci safheden mabıt)

Azerbaycan yüksek tıp enstitüsünde dahi yerli milliyetçilik tezahürü vaki olmuştur. Bu mektebi yüzde 100 türkleştirmeye karar verildi. Halbuki 30 müddirinden önce yüksek yedisi Türktür. Mektedir. Temessile türkleştirmeye hareketi rus profesörünün endişesine düşürmüştü, temennile kapı dışarı edilecekleri kanaatına gelmişlerdir. Ancak komünist İrka merkezinin emirinden sonra, rus ve ermeni şubelerine talebe kabulüne şuru edilmiştir.

Bağirof, münevver zümresinin yüksek milliyetçiliğine delalet eden bu izahattan sonra matbuat, neşriyat, edebiyat ve san'at sahalerindeki "muvafakiyetlerden" bahsediyor, bu sahalerde, meselâ edebiyatta "yessençilik" cereyanları müşahede edildiğini, sukutu hayale kapılanın mevcut olduğunu, musikide birbirini inkâr eden milli ve gayri milli iki cereyanın çarpıştığını kaydettikten sonra raporunu haricte ve dahildeki milliyetçilere hasrettiği bahisle bitiriyor.

Bağirof "Promete" mecmuasında Yavuz'un makalesinden şu cümleyi alıyor:

— "Kafkasya milletlerinin istiklal hareketi, iptidasından beri finansistlerin kombinezundan oluşmuştur. Bilakis bu milli hareket cihan finansistlerinin bölgevelerine birleşmeyi yüzünden daima engeller rast geliyor."

Bağirof bunu inkâr edeceğine Azerbaycan'ın rus kolonisi olduğunu mübah göstermeye sadiyor. Diyor, ki:

— "Müsavat hükümetinin maliye nazırı nutkunda diyordu, ki: hükümetin aylık masarifi 135.000.000 manattır. Bundan 60.000.000 petrol sanayiine, 30.000.000 İngiliz kumandanlığına, 50.000.000 da devlet ihtiyacına sarılmaktadır."

Ve sonra şu neticayı çıkarıyor:

— "Bu suretle bütçenin 44,4% nisbeti petrol sanayiine, 26% nisbeti İngilizlere, 29,6% nisbeti de devlet işlerine veriliyor. Bununla beraber "Müsavat" aksiihtilâlcıları mali kombinezondan uzak olduklarını iddia ediyorlar."

Bağirof a evvela bir hesap derisi verelim: Bakı petrol sanayii şimdi Moskva'nın 14 yıldan beri istismar ettiği petrol sanayidir. Bu sanayi durmasın ve ameşe işsiz kalmassın diye, hükümet ona ayda 60.000.000 veriyor ve mukabilinde nefti alıyor. Bu suretle petrol sanayiine verilen o para milli bütçe dahilinde idi. Bunu böyle alacak olursak bütçenin 29,6% nisbeti değil, 74% nisbeti Azerbaycan'a sarfedilmiş olur. Bu nisbeti şimdiki bütçenize ve bütçenizi de Azerbaycan'ın tabii milli geliri ile mukayese edermisiniz? Müsavatçıların arzulari halifina memleketle giren İngiliz işgal ordusunun borç olarak senet mukabilinde aldığı para ile Azerbaycan'ın iş bölgevelerinin arzu ve tasvibi üzerine istila eden rus imperyalist kuvvetinin talamakta ve soymakta devam ettiği milli servetimiz kıyas etmeye bilelmez. İşgal işgaldir. Arasında fark koymak için komünist olmak gerek. Bağirof İngiliz işgal ordusunun aldığı sayarın rus işgal ordusunun soyup götürmekte devam ettiğini sükûtle geçiriyor. İngiliz işgal ordusu Azerbaycan'da, o da yalnız Bakı'da olmak üzere, 1918-in nihayetinden 1919-un Ağustosuna kadar kaldı. Ruslar ise bütün Azerbaycan'da 14 yıldır, etrafı kana ve ateşe vererek duruyorlar. İngilizler Azerbaycan halkının istiklale olan hakını teslim ederek çekilmişlerdir. Ruslar ise Azerbaycan halkının en kutsi ve en insani hamlelerini kanlarda ve ateşlerde boğuyor.

Biz yılanın ağına da, karasına da lânet deyip kara ve kırmızı imperyalizme hep nefret ederken siz bölgeveler Azerbaycan'ın ilk hâzırda rus işgal altında olduğunu te müthiş bir imha siyasetine tabi tutulduğunu inkâr etmiyorsunuz ve tabii buluyunuz.

Bağirof hatta şunu da diyor, ki:

"Müsavatçılar Azerbaycan'ın ruslar tarafından müstemleke haline getirildiğini iddia ediyorlar." Bunu tekrar ettiği halde "Yok, Azerbaycan işgal altında değildir. Azerbaycan müstemleke değildir" deyip isbat etmeye cesaret edemiyor. O yalnız milli Azerbaycan'ın da, bu günkü gibi, müstemleke olduğunu isbatla çalışıyor.

Bağirof ondan sonra "İstiklal" gazetesinin 44-nci nüshasında, Moskva'nın "Parçala, hakiket!" siyasetini tenkid eden makalemizi mevzuabahas ederek diyor, ki:

— "Müsavatçıların iddiasına göre, Rusya Kafkasya milletlerinin zavıfı salmak için sin'i milliyetlere arıyor. Tatlılar, kürtler,

Rusya'daki Türklüğün istiklal mücadelesinden bahsederken, Azerbaycan Türklerinin işte mevzuabahas firsattan istifade ettiklerini ve 1918-de müstakil ve milli bir devlet kurduklarını ehemmiyetle kaydetti. Şarki Türkistan'daki yeni Türk devletinin kuruluşu maruzacığın fikrine, gene de aynı salkiler sayesinde, yani alelumum Türkün — nerede olsun — hürriyet ve istiklale olan derin bir isteginden ve asrilar uzun kök salınan milli medeniyetle pek

aysorlar, dağ yahudileri ve başka yeni milletler yalnız Sovyet devrinde geniş nefes ala bilmislerdir. Müsavatçılar bu milletleri bir kalemde hep Türk yapıyorlar."

Biz yalnız "zavıfı salmak için" değil, Moskva Azerbaycan'ın bütün Kafkasya milletlerini ruslaştırmak için parça-parça doğuruyor, demiştik. Moskva müessili Bağirof bugün Azerbaycan'da rus mezaliminden değil, Türk mezaliminden bahsederek milli vücudumuzdan bir parça olan coğrafı, harsı, iktisadi, tarihi, dini, milli bağlarla bağlı ve bizimle bir bütün teşkil eden tatlılar, tatları, kürtleri, hatta özbek ve tatarları bile Azerbaycan'a karşı himayeye yelteniyor. Diğer taraftan yüksek mekteplerin türkleşmesine 14 yıldır bütün kuvvetleri mani olurken "yüksek mektepler rusca olduğundan rusların ilk ve orta mekteplerinde geniş miykata tatbiki ve rus mekteplerine devam edecek talebeye kimsenin mani olmaması" hakkında daha 10 yıl evvel resmi dekrer veriyorlar.

Bu nüshamızda "Sovyetlerin ruslaştırma siyaseti" namında bir yazı okuyacaktınız. Orada umum Sovyetler komünist firkasının 17-nci kongresinde Razumof adlı bir komünistin rus olmayan milletlerin rus hurufatı üzerine alfabeye yapmalarını teklif eden bir nutuk vardır.

Fakat ona ne hacet, Bağirof'un istifade etmekte olduğumuz raporunun 7-nci safhede teşkil eden "mili hars" bölümünde Stalin'den alınan "kelâm" hedefini ne olduğunu göstermeye kafidir.

Bağirof, Stalin'in 16-nci komünist kongresinde söylediği şu sözlerini alıyor:

— "Neticede müsterek bir dil etrafında ve müsterek bir hars halinde birleşmelerini temin için milli harsların inkışafına meydan verilmelidir."

Bu müsterek dilin "Oktober dili" olacağına şüphe varmıdır?

Sabık Rusya imperatorluğu dairesinde bilhassa üç büyük dil ve kuvvetli medeniyet çarpışmıştır: Türk, Ukrayna ve rus. Ruslar rus olmayan bu kuvvetleri asimile etmek için parçalamaya ve doğrama siyasetini, onları zavıfı salarak "Oktober" adını verdikleri rus dili etrafında birleşmeye yollu tutmuşlardır.

Bunun neticeleri meydandadır.

Bağirof'un kendi raporundan öğreniyoruz, ki:

— "Bakı'da ermeni çocuklarını ekseriyeti rusca okutuyor. Bunun da sebebi orta mektebi ikmal eden ermeni çocuklarının kendilerinde yüksek tahsil edemeye etirmeye için mektebe malik olmamalarıdır. . . ."

Bağirof'un bu şikâyetâmiz kaydını Azerbaycan'ın 17 "milletine", Şimalı Kafkasya'nın avar, kumuk, nogay, karaçay, balkar, inguş, osetin v. s.-ine, Gürcistan'ın gürcü, imerelin, mingrel, sevanel v. s.-ine de olduğu gibi tatbik etmek lâzımdır. Kafkasya'nın bütün milletleri aynı zavıfıyettedir. Hepsi ruslaşmak tehlikesine maruzlardır. Azerbaycan milli vahdeti, gürcü milli vahdeti, Şimalı Kafkasya ve ermeni milli vahdetleri ve bu milletlerin milli varlıklarını tehlike altındadır.

Fakat, Bağirof'un raporu gösteriyor, ki Azerbaycan'ın münevver zümresi milli mevcudiyeti korumak için elinden geleni yapıyor. Bağirof'un son sözleri de bunu teyit etmektedir. Bağirof diyor, ki:

— "Proletar internasyonalizmi ve Lenin milli viddeleri aleyhine bir çok çıkışlar vaki olmuştur. Bazı komünistleri işigale muvafak olan sınıf düşman Azerbaycan proletaryatı için ihtilâl salmağa çalışmıştır. Komünist firkasının ayrı teşkilatları bu düşmanlara her zaman mukavemet edememiştir. Rus milliyetçiliği beraber yerli milliyetçilik te baş göstermiştir. Yerli milliyetçiliğin kuvvetlenmekte olduğu meydandadır. Milliyetçilik Sovyet edebi müftünde de yuva kurmağa muvafak olmuş, Sovyet yazıcıları müsterek bir teşkilata sahip iseler de Türk, ermeni ve rus yazıcılarının birbirinden ayrı çalıştıkları, her grupun milli sekşyon için edebî kapannak istediğini görüyoruz.

Milliyetçiliğin, bilhassa lisaniyat sahasında kendisini göstermekte olduğu müşahade edilir. . . ."

Bağirof bu sahadet, birli Osmanlıçılık, öbri Azeriçilik olmak üzere iki cereyanın çarpışmakta olduğunu, birincinin başında Davut, İsmail Hafız gibi şairler, ikincinin başında ise Sanilî nam halk sairinin durmakta olduğunu da kaydetmektedir.

Mirza-Bala

sıkı surette bağlı bulunmasından ileri gelen tabii bir hadisedir. Tahsin Bey, Türkün milli hars ve milli kıymetlere olan derin merbutiyetinin en canlı misali olarak yeni Türkiye'nin teşekkülüne nazarı dikkatı celbetti; Cumhuriyet Türkiye'sinin milli hars, tarih ve dil işlerindeki gayelerinin mahiyeti hakkında dahi etrafı surette izahatta bulundu ve konferansım Şarki Türkistan Türk Cumhuriyetine samimi temenniler arzile şiddetli alkışlar altında bitirdi.

Kitabiyat

Azerbaycan hakkındaki eserlerin alman matbuatında uyandırdığı tesirler

(„Die Welt des Islams“ Band XV Heft 3-4 Januar 1934)

Berlin Üniversitesi Sark Enstitüsü müdür-risleri Prof. Dr. G. Kampffmeyer ve Prof. Dr. G. Jäschke tarafından „Die Welt des Islams“ nam altında çıkarılan almanca maruf ilmi mecmuadan, son nüshasında, Azerbaycan ve Kafkasya'ya ait intisar eden bazı eserler dikkat bir mütalaatta bulunmaktadı.

Prof. Jäschke, Resul-zade Mehmet Emin Beyin „Azerbaycan Cumhuriyeti“ ve Dr. Mir Yakup Beyin „Le Problem de Caucase“ ve Hilâl Münşi Beyin „Die Republik Aserbeidschan“ nam eserlerini mevzuabahas ederek eczümle diyor, ki:

— „Kızıl elbise altında yeniden hortlamış olan rus emperyalizmi vaktile Kafkasya'da teşekkül etmiş Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'ın milli ve demokratik cumhuriyetlerini 1920-1921 seneleri zarfında istila etti. Bu emperyalizme karşı, Baltık sahilindeki milli cumhuriyetler ise kısa bir müddet devam eden bir mücadeleden sonra mukavemet gösterediler. Rusların Kafkasya'daki bu muvafakiyetleri askeri istidatlerinden doğmayup, bilakis mevzuabahas cumhuriyetleri yekdiğerleri vicdansız siyasi propaganda ve bundan dolayı mezkûr cumhuriyetleri yekdiğerleri arkasına temelinden sarstımlarından ileri gelmiştir.

Bu hadiseler içinde en derin faciyeti Bakı'nın işgali teşkil etmektedir, zira 1918-nci yılda halâssın kardeş Türkiye Türklerine borçlu olan bu şehir, kendi istihlâs için istiklal ve hürriyet harbine atılmış olan yeni Türkiye'ye göya yardım etmek kabildinden yalanlar kullanmak gibi vasıtalarla kızıl istilaya maruz kalmıştır. Azerbaycan Türklerinin en ileri gelişmiş rehberlerinden olan Mehmet Emin Resul-zade mezkûr facianın şahidi olarak, şimdiki kadar Avrupa'da pek az malûm olan bütün şu vak'alar Azerbaycan Cumhuriyeti" nam eserinde etrafı tasvir etmiştir. (İstanbul, 1923). Bu faciyati müteakiben başlayan hadiseler ise hemen heyeti umumiyecle ziyade tedbirlerinden yapılmış olan bir zincirdir, ki bunu Sovyetlerin göz boyatıcı medeni siyasetleri dahi tahfif edememiştir. (Bu hususta „Die Welt des Islams“ın 14-nci cilt 40-nci sahfasına bakılın).

Dr. Mir Yakup ve Hilâl Münşi Beylerin eserlerinde ise Kafkasya problemi mevzuabahas olunmaktadır. Bir problem, ki 100 sene devam eden çarizm hakimiyeti devrinde halilini bulamadığı gibi 13 yıl süren kızıl Moskva istilası devrinde dahi eskideki gibi aynı kalmaktadır. Kafkasya milletlerinin hürriyet sevgileri o kadar kuvvetlidir, ki bunlar kendilerini uzun müddet yabancı bir hakimiyetini taziyeki altında bulundurmayacaıkları muhakkahtır. Ümit edelim ki istilâs saati çaldığı zaman, 1918-nci yılın hataleri bir daha tekrarlansın. Ancak o şartları ki Rusya Kafkasya'nın her iki tarafındaki kuvvetli ve müttehit bir irade ile hesaplama mecburiyetinde kalcaktır."

Bundan sonra professor Azerbaycanlıların türküçülük hareketindeki aktif rollerinden ve Türklerin hari siyasetine biddetleri ehemmiyetten bahsederek „İstiklal"ın Türkiye'de tatbik olunan yeni Türk harfariye çıkarılmakta olduğunu, bu bakımdan, müsbet bir faktör olarak zikretmektedir.

Açlık berdevam

Artık ecnebi müessillikler de açlığa mahkûm!

İngiltere parlamentosunun 10 Şubat tarihli içtimasında Foreign Office'in Rusya siyaseti hakkındaki söz söyleyen haricîye nazırı Sir John Simon Sovyetlerde bütün şiddetle devam eden erzak kıtlığı ve açlık yüzünden İngiltere'nin Moskva büyük elçiliği dahi işte tedarikinde büyük müstakillerkânın kâfi miktarda ve bu yüzden, eşkiğleri kayde, İngiltere hükümeti tarafından Sovyet hükümetinden, Moskva büyük elçiliğinin kâfi miktarda ve münaşip fiyata erzak ve yaşamak için diğer zaruri şeyler tedarik edebilmesi ait teminat vermesi talep olduğunun beyan ederek, bu talebin Sovyetlere kabul edilmediğini kaydetti. Sir John Simon elçiliğinin refahı için bizzat İngiltere'den gönderilen erzağın gömürükten mahûm edilmesi talebinin dahi Moskva tarafından ret edildiğini söylemiştir.

Cherfedat ve Verlag: M. E. Penz-nde
Verantwortlicher Redakteur: Hilâl Münşi
Berlin-Charlottenburg
Druck: A. Wesemann, Berlin S.W.11, Stresemannstraße 72